

HONFOGLALÁS KORI CSONTVÁZAK SZEGED-ÖTHALOM, V. HOMOKBÁNYA TERÜLETÉRŐL

MARCSIK Antónia*

BEVEZETÉS

A honfoglalás kor embertani arculatával sokan foglalkoztak. A kisebb jellegű szériák feldolgozásán kívül nagyobb — különböző szempontok szerinti — összefoglaló munkák is születtek. A teljességre való törekvés igénye nélkül a következő nagyobb, illetve összefoglaló tanulmányokat említjük.

A szerológiai vizsgálatok elsősorban Lengyel Imre nevéhez fűződnek.¹ Vércsoport elemzés alapján a vizsgált temetők két nagy csoportra oszlanak, a nagyobb csoportban az „A”, míg a másodikban a „B” vércsoport dominál. Lipták Pál a magyar etnogenezis kutatásán kívül a metrikus-morfológiai elemzésen alapuló taxonómiai összetételt is tanulmányozta, miszerint a típusösszetételt főleg europid komponensek adják (95%), míg a mongolid, europa-mongolid típus kisebb százalékban (5%) játszik szerepet (LIPTÁK 1983).² Az europa-mongolid csoporton belül az urali, turanid típus a jelentős, az europidokon belül pedig a pamiri (LIPTÁK 1957). Éry Kinga biometriai vizsgálatokat végzett, és a honfoglalók első három nemzedékét 71 lelőhelyről, 353 koponya metrikus adatai felhasználásával ismertette (ÉRY 1994). A méretek tanúsága szerint a honfoglalók egymástól távol álló csoportjai a Kárpát-medence különböző tájait szállták meg. A szerző öt csoportot állított fel.³ Jelentős a Duna–Tisza köze, az ún. „A” csoport az europa-mongolidok részesedésével (a Felső-Tisza-vidék és a Kisalföld tí-

pusösszetételével együttesen részarányuk 40%-ra becsülhető). Ebben a tanulmányban az avar kori népesség 10. századi továbbélését is említi, de a kérdéssel foglalkoztak Szathmáry László és munkatársai is (SZATHMÁRY ET AL. 2008; SZATHMÁRY ET AL. 2013). A honfoglalás- és Árpád-kori magyarság egészségi állapotát és betegségeit tanulmányozta Józsa László (JÓZSA 1996). A specifikus fertőző megbetegedések (lepra, tuberculosis) csonttani manifesztációjának vizsgálata is megtörtént több 10–11. századi temető kapcsán. Az új esetek — a már korábban publikáltakkal együtt vagy külön — részletes leírásra kerültek (MARCSIK–MOLNÁR–ŐSZ 2007; BALÁZS ET AL. 2011; MARCSIK 2014; ÉVINGER ET AL. 2011). Szinte valamennyi 10. és 10–11. századi anyagban — kis százalékban — előfordulnak az inkomplett (jelképesen) trepanált koponyák. Ezeknek a koponyáknak mindenre kiterjedő jellemzését találjuk NEMESKÉRI–ÉRY–KRALOVÁNSZKY 1960 munkájában. E tanulmány megjelenése óta természetesen az esetek száma növekedett (BERECZKI–MARCSIK 2005; BERECZKI ET AL. 2013). A trepanáció másik típusa az ún. sebészi, amely szintén előfordul a 10–11. századi anyagban (BERECZKI–MARCSIK 2005; JÓZSA–FÓTHI 2007; JÓZSA–FÓTHI 2011). (A Kárpát-medence 10–11. századi trepanált leleteinek részletes leírását és azok régészeti vonatkozását találjuk Szabó Ágnes szakdolgozatában.)⁴

* Marcsik Antónia antropológus, Szeged, antonia.marcsik@gmail.com

¹ Könyvében 15 temető anyagából 683 egyén csontmintájának vércsoportját elemzi a 9. századtól, azonban több temető esetében a datálás a kora magyar középkort is magában foglalja (LENGYEL 1975).

² A taxonómiai analízis eredménye együttesen a 10–13. századra vonatkozik.

³ A = Duna–Tisza köze, B = Felső-Tisza-vidék, C = Dunántúl északi és keleti sávja, D = Körös–Maros köze, E = Vág és Nyitra térsége.

⁴ Szabó Á.: *Trepanált koponyájú egyének temetkezései a 10–11. századi Kárpát-medencéből. Adattár és régészeti elemzés.* Szakdolgozat. Kézirat. SZTE–BTK, Régészeti Tanszék. Szeged 2013.

ÁLTALÁNOS EMBERTANI FELDOLGOZÁS

Szeged-Öthalom területén a feltárás⁵ eredménye kilenc egyén csontváza, amelyből egy a preszkíta időszakból, a többi a honfoglalás korából származik. Ezen utóbbi csontvázak megtartása közepes, illetve hiányos, kivétel a 132. sír (ebben az esetben csak a koponya ítéhető jó megtartásúnak). Vizsgálatunk a klasszikus (metrikus-morfológiai) — az embertanban általánosan használt — módszerekkel történt. Az elhalálzási életkor, illetve életkorcsoportok és a nemek meghatározása (ACSÁDI–NEMESKÉRI 1970), a metrikus, morfológiai jelek felvétele és azok értékelése (MARTIN–SALLER 1957), a termet becslése (SJVOLD 1990), az anatómiai variációk megállapítása (FINNEGAN–MARCSIK 1979), a taxonómiai meghatározás (LIPTÁK 1957; LIPTÁK 1983), és a patológiás jelek felvétele BARNES 1994 valamint ORTNER 2003 munkái szerint történt. (Az elhalálzási életkor és a nemek meghatározásánál azonban a legtöbb esetben a csontváz általános állapota szerint döntöttünk.)

A nemek és elhalálzási életkorok szerinti megoszlás a következő: két gyermek (infans I.: 2–3, illetve 3–4 év), egy maturus (45–55) nő, négy férfi (három maturus: 40–45, illetve 50–59, egy senium (60–x) korcsoportú és egy fiatal életkorú (juvenis, férfi?).

A metrikus értékek alapján a két koponya a hosszúság-szélesség jelző alapján változó, magasságuk nagy, az arckoponya (egy eset) széles-közepesen széles, a szemüreg és az orr-régió változó (metrikus adatok *1. táblázatban*), a termet (három férfi) 170–173 cm közötti (*2. táblázat*). (Az *1. és 2. táblázat* valamint a csontvázak részletes leírása a Függelékben található.)

A taxonómiai elemzésre alkalmas három koponya közül két koponya europid (132. sír: crA-x, illetve 150. sír: mediterrán-x), és egy koponya (36. sír) mongolid (szajáni-x) jellegű.

Patológiai szempontból megemlíthető egy koponyán (150. sír), a homlokon és a koponyatetőn lévő osteolyticus elváltozás (feltehetőleg metastasis) (*1. kép 1–2*) és egy női koponyának (237. sír) erőteljesebb megvastagodása (hormonális/és vagy anyagcsere megbetegedés).

Két koponyán (124. és 150. sír) sebészi trepanáció nyoma figyelhető meg (*1. kép 3–6*),⁶ mindkettő idősebb életkorú férfi, a beavatkozást a baloldalon, az os parietalén végezték ugyanazon technikával. A vágás közel félköríves, a vágási sík rézsútós, kb. 1 cm széles, felszíne sima (diploe sehol nem látszik), amiből arra következtethetünk, hogy a sérültek a beavatkozást túléltek.⁷

A szeged-öthalmi honfoglalás kori sorozat embertani feldolgozása két fontos részterületet érint.

1. Taxonómiai analízis: Egy — korábbi — projekt keretében (a már publikált adatok, feldolgozás alattiak, kéziratok)⁸ megkíséreltünk egy taxonómiai összefoglalást adni az Alföld 10. és 10–11. századára vonatkozóan. A Tiszántúl északi, északkeleti, keleti területein a 10. és a 11. században főleg az europid típus az uralkodó, és kis százalékban állapíthatjuk meg az europo-mongolid (mongolid) jellegzetességeket.⁹ Ettől a megállapítástól kissé eltérő a Komádi 10–11. századi széria, ahol nagyobb arányban figyelhető meg az europo-mongolid/mongolid jellegzetesség.¹⁰ További munkák alapján a Duna–Tisza közén (Felgyő, Kettőshalom-dűlő, Homokméggy-Székes¹¹), a Tiszántúlon Szentes környékén (Szegevár-Oromdűlő: MARCSIK 1997) a 10., de még a 11. században is — bár kis esetszámban — határozott, tulajdonképpen mongolid karakterű koponyák megjelenésével is számolni kell. Szeged környékén két kis széria europo-mongolid jellegzetességekre utal.¹² Az Alföld déli részén azonban vannak olyan szériák, amelyekben az europid komponensek a mérv-

⁵ Paluch Tibor ásatása 2009.

⁶ Részletes leírásuk a Függelékben.

⁷ Józsa munkája nyomán a sérült kb. 4–5 hónappal biztosan túlélte a beavatkozást (JÓZSA 2006).

⁸ In: „Az Alföld népességstruktúrájának átalakulása másfél ezer év folyamán” (2001–2005), zárójelentés. Ez a projekt elsősorban a metrikus adatokra épült, és a továbbélés vizsgálatára vonatkozott, azonban ennek kapcsán a csontvázak széleskörű vizsgálatára is sor került.

⁹ 10–11. századi lelőhelyek: Ibrány-Esbó-halom, Hajdúdorog-Kati-dűlő, Hajdúszoboszló-Árkos-halom, Püspökladány-Eperjes, Sárrétudvari-Hízó föld, Ártánd-Nagyfarkasdomb.

¹⁰ A szerző feldolgozása alatt.

¹¹ MARCSIK 2014; Marcsik A. – Molnár E. – Bereczki Zs.: *Homokméggy-Székes 10–11. századi temető csontvázanyagának vizsgálata*. Kézirat.

¹² MARCSIK 2011; Marcsik A.: *Az M43 autópálya 25. lelőhelyének 10. századi csontvázanyaga*. Kézirat.

adók.¹³ Főleg europid, kisebb arányban europo-mongolid jellegű a Cluj-Napoca Plugaritas 10. századi embertani anyaga is (MARCSIK 2005).

2. *Sebészi trepanáció*: A paleopatológiának egyik nozológiai egységét a traumás elváltozások adják (ORTNER 2003), amely elváltozások sokasága figyelhető meg a 10., illetve a 10–11. században.¹⁴ A traumás elváltozások között (ORTNER 2003) említik a sebészi trepanációt is. Ezen együttessel jellemezhetők a Szeged-Csongrádi sugárúti, a püspökladányi, a sár-rétudvari¹⁵ és a hódmezővásárhely-nagyszigeti szériák (BERECZKI–MARCSIK 2005), amikor is több esetben fractura, illetve harci (vagy egyéb) sérülésekből adódó csonttisztítás (sebészi trepanáció) nyomát figyelhetjük meg. Ezek az esetek — egy koponya kivételével (Hódmezővásárhely-Nagysziget) — gyógyult csonttörésekről, sebtisztításokról adnak számot. Vizsgálataink folyamán megkülönböztetett jelentőségűvé vált a 10–11. századi trepanációk keltezési megítélése. A hitelesen feltárt leletek szerint ugyanis

ezt a sebészi beavatkozást csak a 10. század közepéig végezték. Ibrányban a 11. század elején egy 63–72 éves kor között elhalt egyén (MARCSIK 2003) leletének történeti elemzése, és a korábban közölt hasonló jellegű leletek újraértékelése révén arra a következtetésre jutottunk, hogy ilyen műtétet még a 10. század harmadik harmadában is végezhettek.¹⁶

Összefoglalásként említhető, hogy anyagunk taxonómiailag — a mongolid komponens jelenlétével — kapcsolódik az utóbbi időkben feldolgozásra került temető embertani anyagához.¹⁷ A két sebészi trepanáció bemutatásával növekedik az ilyen műtétet át- és tovább élt emberek száma a 10. században, és az egyik esetben (150. sír) feltételezhető, hogy a beavatkozást betegség (valószínűleg metastaticus carcinoma) gyógyítása céljából végezheték. A két sebészi trepanációhoz szinte megegyező beavatkozás figyelhető meg a Hódmezővásárhely-Nagysziget 10–11. századi temető 76. sírja esetében is (BERECZKI–MARCSIK 2005).

FÜGGELÉK

<i>méretsz. obj. sz.</i>	1	5	8	9	17	40	45	46	47	48
36	183	130	155	–	145	–	–	105	–	68
132	193	111	143	100	146	105	147	97	(120)	75
150	190	–	–	100	–	–	–	–	–	–

<i>méretsz. obj. sz.</i>	51	52	54	55	62	63	65	66	69	70	71
36	38	33	28	52	32	–	–	–	–	–	–
132	43	36	25	54	–	–	126	108	30	60	30
150	–	–	–	–	–	–	–	100	–	–	34

1. táblázat: *Metrikus értékek (koponya)*
Table 1: *Measurements of the skulls*

¹³ Ld. az előzőekben említett zárójelentést: Algyó, Sándorfalva-Eperjes, Szabadkigyós-Pálligeti tábla, -Tangzdaság) (kiemelendők az „andronovo” típusú koponyák a szabadkigyósi mintában) és ide sorolható a Szeged-Csongrádi úti anyag is.

¹⁴ Ld. a fentiekben idézett zárójelentést, amelyben a patológiás elváltozásokra is kitértünk.

¹⁵ Ld. a fentiekben idézett zárójelentést, amelyben a nevezett temetők anyagából a sebészi trepanációt is ismertetjük.

¹⁶ Ld. a fentiekben említett zárójelentést.

¹⁷ MARCSIK 2011; Marcsik A.: *A Makó-Igási járandó I. (M43 25. lh.) kora Árpád-kori csontvázainak vizsgálata*. Kézirat.

<i>méret obj. sz.</i>	<i>humerus</i>		<i>radius</i>		<i>ulna</i>		<i>femur</i>		<i>tibia</i>		<i>fibula</i>		<i>termet</i>
36			328	–	–	–	459	–	–	–	–	–	170
124	–	–	–	–	–	–	–	469	–	–	–	–	(173)
132	–	–	(250)	–	(271)	–	–	483	(378)	–	–	–	172

2. táblázat: *Metrikus értékek (vázcsontok)*
 Table 2: *Measurements of the long bones and the stature*

A CSONTVÁZAK LEÍRÁSA A FŐBB JELLEMZŐK FELTÜNTETÉSÉVEL

36. sír: férfi, matusus (40–45 éves) közepes megtartású koponyája (mandibula poszt mortem hiányzik) és vázcsontjai, sex jelző +1.3 (legkifejezettebb a facies malaris és az incisura ischiadica major), obliteráció: III, facies symphysialis III–(IV) fokozatú, abrázió közepes; agykoponya rövid (brachykran), magas-közepesen magas (hypsikran-metriokran), szemüreg nagy (hypsikonch), orr-régió széles (chamaerrhin), biorbitalis távolság nagy; anatómiai variáció: torus palatinus; további morfológiai jelleg: nyakszirt curvoccipital, apertura piriformis alsó szélén fossa prenasalis, fossa canina „kitöltött”, kifejezett alveolaris prognathia, a homlok-régió mérsékelten hátrahajló. Termet: 170 cm; Taxon: mongolid (szajáni-x).

124. sír: férfi, matusus (50–59 éves) hiányos koponyája (főleg agykoponya) és vázcsontjai (poszt mortem hiány: os frontale, maxilla, os zygomaticum, mandibula, os nasale); sex jelző: +2 (kifejezett nemi jellegek főleg a medencén); obliteráció: IV (endocranialis V), facies symphysialis IV, abrázió közepes; agykoponya széles (149); anatómiai variáció: os apicis, ossa Wormiana, egyéb morfológiai jellegek: nyakszirt curvoccipital. Termet: 173 cm. Sebészi trepanáció a bal os parietalén (magában foglalva a tuber parietalét), közel félkör alakú vágás (szélessége 29 mm, hossza 39 mm), (poszt mortem hiány miatt az alsó rész nem figyelhető meg), a vágási sík rézsútós, felszíne kb. 1 cm, egészét kompakt állomány borítja, ami túlélésre utal (1. kép 3–4).

132. sír: férfi, matusus (50–59 éves) jó megtartású koponyája és hiányos vázcsontjai (jobb femur egésze és a bal humerus egy része hiányzik), sex jelző: +1.7 (a mandibula jellegei +1 értéket mutatnak), obliteráció III, facies symphysialis III–IV, agykoponya kissé hosszú (dolichokrania-mesokrania határa), magas (hypsikran, akrokran), a homlok ré-

gió közepes (metriometop), az arckoponya széles-közepes (euryprosop-mesen), a szemüreg közepes (mesokonch), az orr-régió keskeny (leptorrhin); anatómiai variáció: ossa Wormiana, torus palatinus, kettéosztott processus mastoideus, egyéb morfológiai jelleg: a nyakszirt curvoccipital, apertura piriformis anthropin, fossa canina sekély, alveolaris prognathia mérsékelten, homlok-régió mérsékelten hátrahajló. Termet: 172 cm; Taxon: europid (crA-x) (erőteljes, robusztus csontváz).

150. sír: férfi(?), senium (60–x) közepes megtartású koponyája és nagyon hiányos vázcsontjai (a koponyából az arci rész majdnem teljesen, a vázcsontok nagy része hiányzik), sex jelző: +0.3, (mandibula, tubera frontalia feminin jellegű, kifejezett masculin jelleg az incisura ischiadica major), obliteráció V endocranialisan, ectocranialisan IV; hosszú dolichomorph koponya, ossa Wormiana, curvoccipital nyakszirt, homlok-régió egyenes felfutású (tubera frontalia: –2). Taxon: europid, mediterrán-x (hosszú, keskeny koponya). Sebészi trepanáció: bal os parietale területén a tuber parietalénak megfelelő régióban, közel félköríves vágás (hossza kb. 50 mm, szélessége 40 mm) (poszt mortem hiány következtében az alsó széle nem figyelhető meg), a vágási sík rézsútós, felszíne kb. 1 cm, egészét kompakt állomány borítja, ami túlélésre utal (1. kép 5–6). A koponyatetőn, a sutura sagittalis mentén, főleg a jobb os parietale felszínén gyulladás nyoma (egyenetlen, enyhén hullámos felszín érbevágódások nyomai). Patológia: a jobb orbita felső szélén osteolyticus lézió nyoma (gyulladás, porozus felszín, nagyobb része poszt mortem), mellette a linea temporalis felé eső területen vágás nyoma, további osteolyticus lézió az os frontalén (kb. 0.5 cm nagyságban) a fentiekben említett régió fölött a tuber frontale felé eső területen, illetve a jobb oldali os parietalén (közel a tuber parietale felé).

187. sír: férfi(?), juvenis koponya (os frontale, -parietale, mandibula) és vázcsont maradványok (humerus, csigolya, borda, femur, tibia maradványok), femur és a tibia distalis epiphysise a diaphysishez nincs hozzácsontosodva.

236. sír: gyermek, infans I. (2–3 éves) koponya (pars petrosa) (+ 1 caninus) és vázcsont (femur, tibia, fibula, humerus, borda) maradványok (corticalis része).

237. sír: nő, maturus (45–55 éves) koponya és vázcsont maradványai, sex jelző: -2 (kifejezett a sulcus preauricularis), obliteráció III, fogkopás erőteljes. Patológia: hyperostosis cranii (koponyafal kifejezetten vastag).

257. sír: gyermek, infans I. (3–4 év) koponya és vázcsont maradványok, tejfogak, M1 és II csontban).

IRODALOM

- ACSÁDI–NEMESKÉRI 1970: Acsádi, Gy. – Nemeskéri, J.: *History of Human Life Span and Mortality*. Budapest 1970.
- BARNES 1994: Barnes, E.: *Developmental Defect of the Axial Skeleton in Paleopathology*. Colorado 1994.
- BALÁZS ET AL. 2011: Balázs, J. – Kolozsi, B. – Budai, M. – Marcsik, A.: *Types of enamel hypoplasia and other pathological cases in an osteoarchaeological sample in Hungary*. *Annuaire Roumain D'Anthropologie* 48 (2011) 3–16.
- BERECZKI ET AL. 2013: Bereczki, Zs. – Molnár, E. – Marcsik, A. – Pálfi, Gy.: *Rare types of trephination from Hungary shed new light on possible cross-cultural connection in the Carpathian Basin*. *Journal of Osteoarchaeology* 28 JAN 2013, DOI: 10.1002/oa.2304.
- BERECZKI–MARCSIK 2005: Bereczki, Zs. – Marcsik, A.: *Trephined skulls from ancient populations in Hungary*. *Acta Medica Lithuanica* 12:1 (2005) 65–69.
- ÉRY 1994: Éry K.: *A Kárpát-medence embertani képe a honfoglalás korában*. In: Honfoglalás és régészet. Szerk.: Kovács L. Budapest 1994, 217–224.
- ÉVINGER ET AL. 2011: Évinger, S. – Bernert, Zs. – Fóthi, E. – Wolff, K. – Kővári, I. – Marcsik, A. – Donoghue, DH. – O'Grady, K. – Kiss, K. – Hajdu, T.: *New skeletal tuberculosis cases in past populations from Western Hungary (Transdanubia)*. *Homo* 62 (2011) 165–183. <https://doi.org/10.1016/j.jchb.2011.04.001>
- FINNEGAN–MARCSIK 1979: Finnegan, M. – Marcsik, A.: *A non-metric examination of the relationship between osteological remains from Hungary representing populations of Avar periods*. *Acta Biologica Szeged* 25 (1979) 97–118.
- JÓZSA 1996: Józsa L.: *A honfoglaló és Árpád-kori magyarság egészsége és betegségei*. Budapest 1996.
- JÓZSA 2006: Józsa L. *Paleopathologia. Elődeink betegségei*. Budapest 2006.
- JÓZSA–FÓTHI 2007: Józsa L. – Fóthi E.: *Trepanált koponyák a Kárpát-medencében (a leletek számbavétele, megoszlás és lelőhelyei)*. *Folia Anthropologica* 6 (2007) 5–19.
- JÓZSA–FÓTHI 2011: Józsa L. – Fóthi E.: *Kísérlet a középkori trepanációk műtéti technikájának rekonstruálására*. *Folia Anthropologica* 10 (2011) 5–17.
- LENGYEL 1975: Lengyel, I.: *Palaeoserology. Blood typing with the fluorescent antibody method*. Budapest 1975.
- LIPTÁK 1957: Lipták, P. *Awaren und Magyaren im Donau-Theiss Zwischenstromgebiet*. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 8 (1957) 199–268.
- LIPTÁK 1983: Lipták, P.: *Avars and Ancient Hungarians*. Budapest 1983.
- MARCSIK 1997: Marcsik A.: *Szegvár Oromdűlő 10. és 11. századi embertani leleteinek vizsgálata. — Investigation of the Anthropological Findings Dated from the 10th and 11th Centuries at Szegvár-Oromdűlő*. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – *Studia Archaeologica* 3 (1997) 287–322.
- MARCSIK 2003: Marcsik A.: *Ibrány-Esbó halom X–XI. századi humán csontvázanyagának paleopatológiai jellegzetességei*. In: Istvánovits E.: *A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékényaga. Régészeti gyűjtemények Nyíregyházán 2. Magyarország honfoglalás és kora Árpád-kori sírleletei 4. Nyíregyháza 2003, 392–399.*
- MARCSIK 2005: Marcsik, A.: *Studiu antropologic al scheletelor umane descoperite in cimitirul din secolul al X-lea din Cluj-Napoca, str. Plugarilor. — 10. századi humán csontvázanyag Cluj-Napoca Plugarilor lelőhelyről*. *Acta Musei Napocensis* 39–40/II (2002/2003) 2005, 83–90.
- MARCSIK 2011: Marcsik A.: *Szeged-Kiskundorozsma, Hosszúhát és Kistelek M5 57. (27/71.) lelőhelyen feltárt humán csontvázanyag. — Humanes Knochenmaterial aus den Fundorten Szeged-Kiskundorozsma, Hosszúhát und Kistelek M5 57 (27/71)*. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – *Studia Archaeologica* 12 (2011) 493–504.
- MARCSIK 2014: Marcsik A.: *Felgyő, Kettőshalomdűlő lelőhely Árpád-kori humán csontanyagának ismertetése*. In: *Avarok pusztái. Tanulmányok Lőrinczy Gábor 60. születésnapjára*. Szerk.: Anders

- A. – Balogh Cs. – Türk A. *Opitz Archaeologica* 6. Budapest 2014, 589–612.
- MARCSIK–MOLNÁR–ŐSZ 2007: Marcsik A. – Molnár E. – Ősz B.: *Specifikus fertőző megbetegedések csontelváltozásai történeti népesség körében*. Szeged 2007.
- MARTIN–SALLER 1957: Martin, R. – Saller, K.: *Lehrbuch der Anthropologie*. Bd. 1. Stuttgart 1957.
- ORTNER 2003: Ortner, D. J.: *Identificatio of Pathological Conditions in Human Skeletal Remains*. Amsterdam–Tokyo 2003.
- NEMESKÉRI–ÉRY–KRALOVÁNSZKY 1960: Nemeskéri J. – Éry K. – Kralovánszky A.: *A magyarországi jelképes trepanáció*. *Anthropologiai Közlemények* 4 (1960) 3–32.
- SJØVOLD 1990: Sjøvold, T. *Estimation of stature from long bones utilizing the line of organic correlation*. *Journal of Human Evolution* 5 (1990) 431–447.
<https://doi.org/10.1007/BF02435593>
- SZATHMÁRY ET AL. 2008: Szathmáry L. – Marcsik A. – Lenkei Zs. – Kővári I. – Holló G. – Guba Zs. – Csóri Zs.: *Az Alföld népességeinek továbbélése az I. századtól a 11. századig*. In: Árpád előtt, Árpád után. *Antropológiai vizsgálatok az Alföld I–XIII. századi csontvázletelein*. Szerk.: Szathmáry L. Szeged 2008, 7–27.
- SZATHMÁRY ET AL. 2013: Szathmáry L. – Marcsik A. – Lenkei Zs. – Kővári I. – Guba Zs. – Csóri Zs. – Holló G.: *Az autochtonitás hatása az Alföld honfoglalás kori (10. századi) népességére*. — *The Influence of Autochthony on the Population of the Time of the Hungarian Conquest (10th century) in the Hungarian Great Plain*. In: *A honfoglalás kor kutatásának legújabb eredményei*. Tanulmányok Kovács László 70. születésnapjára. Szerk.: Révész L. – Wolf M. Budapest 2013, 711–713.

THE TENTH CENTURY SKELETAL MATERIAL AT SZEGED-ÖTHALOM

Antónia MARCSIK

The skeletal remains of eight individuals were unearthed dated to the 10th century at Szeged-Öthalom. The age distribution was as follows: infans and juveniles accounted for 37 per cent (3 individuals), while adults for 63 per cent (one female and four males). Their state preservation varied (from medium to poorly preserved).

On the basis of the taxonomical analysis, two skulls could be assigned to the Europid type, and one skull represented the Mongolid (Sayan type). The sur-

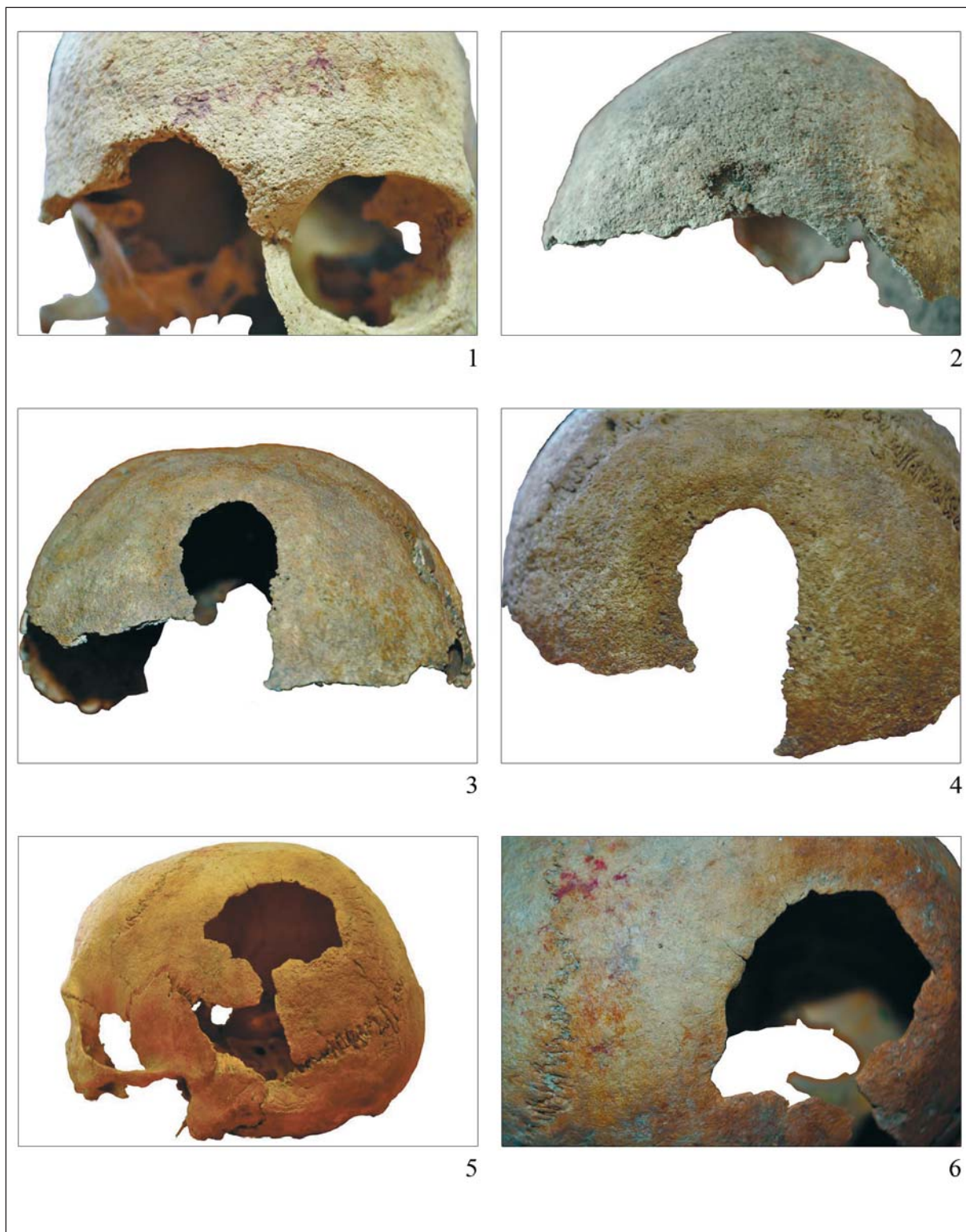
gical trephination is very important in two skulls (one case is shown a type of metastatic cancer).

The taxonomical analysis indicated that the Szeged-Öthalom series — characterised by an Mongolid component — connects to the 10th century populations living at the Southern part of the Great Plain (Szeged-Kiskundorozsma-Hosszúhát, Motorway 43, site 25).

Translated by Antónia Marcsik

1. kép: Szeged-Öthalom, V. homokbánya. 1: 150. sír: férfi, senium, osteolyticus lézió nyoma az orbita felett; 2: 150. sír: férfi, senium, osteolyticus lézió az os frontálén; 3: 124. sír: férfi, maturus, sebészi trepanáció a bal os parietalén; 4: 124. sír: férfi, maturus, sebészi trepanáció a bal os parietalén; 5: 150. sír: férfi, senium, sebészi trepanáció a bal os parietalén; 6: 150. sír: férfi, senium, sebészi trepanáció a bal os parietalén

Fig. 1: Szeged-Öthalom, V. homokbánya. 1: Grave 150: male, senium, osteolytic lesion above the orbit; 2: Grave 150: male, senium, osteolytic lesion on the frontal bone; 3: Grave 124: male, mature, surgical trephination on the parietal bone; 4: Grave 124: male, mature, surgical trephination on the left parietal bone; 5: Grave 150: male, senium, surgical trephination on the left parietal bone; 6: Grave 150: male, senium, surgical trephination on the left parietal bone

1. kép – Fig. 1